

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

לדמותו של ד"ר מ. דבורזצקי, חוקר השואה

בכמות רפואיות וציבוריות בארץ ובהו"ל. בשטח זה מכין המחבר שני ספרים נוספים — „אירופה ללא ילדים“, המשקף את מזימת ההשמדה שזמם המושטר הנאצי לא רק לגבי העם היהודי ו„כתותי-גזע“ בשכב הצוענים, אלא גם לגבי שאר הד עמים שנכבשו לפני קלגסי היטלר. שמד זה עמד להיבצע בנשק ביולוגי עצום (עיקור המונים וכו') הספר השני — „על הפתולוגיה של הרעב“, הוא מחקר מבוסס על תצפיות עצמיות וכן על שורת מחקרים ומיסמכים של רופאים יהודים בגיטאות, ובראשם המחקר רב-החשיבות של רופאי גיטו וורשה, שעשו את עבודתם מתוך הקרבה עצמית מדהימה.

„ירושלים דליטא במרו ובשואה“ הוא ספר עדות של עדי-חוויה על דברי גיטו ווילנה, למן הקמתו ועד כליוננו. ספר עדות המכריה גם אותך, הקורא להיות עד לחוויה והד לבהלה. לא פחות מן הנגישות ועינווי הגוף המחרידים בבסטר אליות ובאירגון המכני המדוקדק של הר מנגנון הגרמני, מהירדה השפלת צלם-האדם. על כן כה מפליאים הפרקים על עבודת התרבות הענפה בתוך עמק-הבכא. סופרים ותלמידים-חכמים הרביצו תורה ודעת לילדי בית-רבין ולהמונים המושפלים עד עפר. מורים ואמנים ואף אנשי-זמר לא הלכו את כנורותיהם ושחקנים לא

ד"ר מ. דבורזצקי מניצולי השואה. אחד מאנשי הרוח והמרו בגיטו ווילנה ומראשי עסקני שארית הפליטה, הוא מחשבו העדים-החוקרים של תקופת האבדן הנוראה לעמנו. מאז ראה אור השחרור ממחנה-המוות וצאתו מאדמת גרמניה, שדם אחים זועק מתוכה, ועד דרכו על אדמת-הגאולים בציון, שבה זכה לחיים חדשים כרופא וסופר בעמו הגאול, ועד היום הזה — לא יתן דומי לנפשו, לעמו ולגווי עולם. שעמדו על הדם השפוך. כסופר ורופא רואה הוא את השואה וזוועתיה כראות תופעה פסיכופתולוגית גלובאלית, העלולה ל־הפריש ארסה על תבל ומלואה, אם לא יימחץ הסרפן בשעה האחרונה.

את פרקי מחקריו הדוקומנטאריים וד חוויתיו האומנותיות מגיאה-השמדה כינס עד כה בשני ספרים — „ירושלים דליטא במרו ובשואה“ (שהוכתר ב„פרס ישראל“ למדעי החברה) ו„בין הנתרים“. עבודת-חקירה רבת-עמל ויגע הוא משקיע בחשיפת פשעי הרופאים הנאצים, שחיללו את קדושת מקצועם וסייעו למכונת ההשמדה ההיטלרית-הימלרית בכלי-מדע שנועדו לרפואי ולסס-חיים. עבודות אלה העלה בנאומיו הגדולים בשורת כינוסים רפואיים בנלאומיים, והם החרידו את כל השומרים אמונים ליעודם התומניסטי במלוא עולם וכן פורטמו בעשרות מחקרים

וחסדי, שעה שפסו מהם כל חסדי עולם. מכאן שאבו עוז הקרבה ומרי מניפי דגל המרי בגיטאות וילנה, וורשה וביאליסטוק, ובראשם יוצאי התנועות החלוציות. ואילו עצם תהליך ההתקוממות היה נחלת כל העדה שבגיטו, כלשון הד- מחבר: „כל ישראל בגיטו היה להם חלק במרי, כשם שהיה להם חלק בשואה“.

בעוד אשר בספרו המונומנטאלי- הדוקומנטרי על גיטו ווילנה, הפליאה יכולת האוביקטיביזציה וכושר הרצאת הדברים המחרדים שמבשרו הזה, הנה בספרו „בין הכתרים“, אוסף מסות ומחד- שבות אחד השרידים, נשקף לעינינו לבו הראוב של האישי והסופר בישראל, בן לעם שבות לעונו, „תבל ללא רחמים“.

ספר המסות בא ליתן ביטוי לתווית הנפשיות של שרידי השואה והשתרשותם במולדת. לעומת הרישום הדוקומנטרי המפורט של מחקריו, תוך נעימה מאופקת פעמים כדי אכזריות עצמית, מזעזע בספר שלפנינו, גילוי-הלב התהומי של הסופר, כבספרו המחקרי כן בספר זה מבקש המ- חבר להעלות נר ונפש ל„יהודי האלמוני“ בגיטו, אשר בהמוניה-מוניהם נאבקו על קיומם בגיא-הצלמוות. ושוב נמשך המאבק המצפוני בנפשו של השריד: נוכח אחד מאלף שנכשל בתופת, ישאל הסופר-השריד את אתיו השלם, כאן במולדת, וביתוד בארצות השאננים — כיצד היות נוהג א ת ה אילו היות שם? [שהרי, כמו כ- יציאת מצרים, תיוב כל יהודי בימינו לראות את עצמו כאילו היה שם] יען כי רק בדרך נס לא ביצע הצורך את זממו לעקור את הכול!

ב„תבל ללא רחמים“ ציץ הצמח הארסי ביותר של הציביליזציה — „מדע ללא מצפון“, וביחוד מדע הרפואה, שתחילת בריותו ממקור מוסר הומניסטי עליון, עליו הושבעו רופאי תבל בשבועת היפור- קראטס הקדמון. נאמן ליעודו כרופא ו-

ממנו את מסכותיהם ואיפורם, והמיבו את לב העם הדווה ואת לב ילדיו המור- עדים לגרדום, בזמר ובשיר ובמהול ו- במסה פילוסופית ובויכות נוקב: „מיהו יהודי?“ בצל הגרדום היתה דאגה אחת בלב המדקדק הישיש מ. ב. שניידר: „איך להציל את מחקרו על הדקדוק העברי, פרי עבודת שנים כה רבות?“. שכן כהיסי- טוריון הישראלי, דובנוב, ידע גם הוא נאמנה, שרק צוארו וינתן לתלין, אך נצח ישראל ונצח רוחו לא יכוב לעולם. זאת ידע גם הרופא הישיש ד"ר יעקב ויגודסקי, „אביה של ירושלים דליטא“, שמת באוונה, קרבן ראשון למרי היהודי. בחומות הגיטו התקיימה אוניברסיטה עממית, פעל תיאטרון, גוצרו שירים, נכתבו מחקרים, ואפילו „אולימפיאדה“ נערכה בתחומיו. בכוח הנשק הסודי של הרוח יכלו הנדונים למנות להתעלות להגעי נועם בחזון שירת ביאליק, „מסדה“ ו„היהודי הנצחי“. בכוח הרוח יכלו הסופר הישיש ז. קלמנוביץ, „נביא הגיטו“, לקרוא ליושבי שאול-תחתיה: „יהודים, רק לא לשקוע בעצבות!“ „וכמה מזעזע ההומור של אנשים שחיהם תלוים להם מנגד יום-יום כגון זו השנינה על ה- „יודנראט“ (מועצת-היהודים) שאינה אלא „יודן-פארראט“ (בגידת היהודים). בתוך הגיטו היה קיים גם בית-דין יהודי בעל מרות משפטית מוחלטת בדיני ממון ובריני נפשות, ועל הכסאות-למשפט של ביה"ד הרתום היו לוחות-הברית — לעג שטני לאוטונומיה של עדה שנתרץ דינה לכלייה. פרק מזהיר במאבק יושבי הגיטו לקיום, למען יתיו ויבלו את מרצי- חייהם, רשמו רופאי הגיטו, שעמדו יומם ולילה על משמר הבריאות ונלחמו ב- חירוף-נפש כדי להציל טיפת היום מים חמוות.

בדפי ספר-הספרים המקודש בקדושת הדרורות מעאו הנרכאים והחלכאים נוחם

הרוח — היעוד המר „לספר אשר ראו עיניו“. מה מגותכות הן לעומת זנועה זו של מראה עיניו כל טראגדיות יונן ושקספיר!

אך זכה סופרה־סופדה של ירושלים דליטא, כי ישיר שירת־גאולים בירושלים ובציון. אכן בדרוך רגלו על תוף הגאולים, יתפלל המוצל מאש — „ברכני טעם שמחה לדעת“.

באהבה ילווה את חבלי קליטתם של שרידי השואה ברמלה, בלוד וביפו, בראשית לימוד שפת המולדת, בשמחת הולדת ילדם, באיסוף יבול זריעה ראשונה בגינתם. כאן רואה הסופר, האוד והעד, פתח נוחם ותקוה לשארית הפליטה — „מעמק העצמות עד מרומי העצמאות“. מרדכי עובדיהו

כיהודי שואל הסופר שאלה נוקבת: הרשאי רופא בעמו לאחוז בנשק ביולוגי כדי למגר את אוכלוסיית האויב — או שעליו להשמע לצו מלאכתו הקדושה, בחינת „ויהרג ואל יעבור“?

יש בספר זה פרקי שירה וחזון, ויש פרקי תיאור אפיים שנצטללו בתוך האימה הגדולה, כגון תיאור „אחת היממות ב־גיטו“. ולעומת זה, כמה תמימים שירי־בלחה של אדגאר אלן פו נוכח תיאור דמעות הנער בגיטו המוכר רעל ציאנקאלי — הצלה לרבים, בעוד שלעצמו לא הותר מנת מוות גואל...

בין המתענים בגיא־התופת, שלעומתו תיאורי ה„אינפרנו“ לדאנטה וכל ציורי־בלחה של דמיון יוצר, כמשחק תינוקות ויראו, נועדה עוד מנת־מרורים לאיש־